

Autorytet Piotra Apostoła w aktach soborów pierwszego tysiąclecia

The Authority of Peter the Apostle in the Acts of the First Millennium Councils

ks. Marek Gilski¹, ks. Damian Wąsek²

Summary: The paper discusses the issue of Peter the Apostle's authority as it emerges from the acts of the first millennium councils. Peter is portrayed as an authority on doctrine and morality, a model for dealing with wrongdoing, and a promoter of a pastoral ministry based on religious freedom. The emperors regarded him as a model of the defender of the faith; the popes perceived him as a doctrinal and, on occasion, jurisdictional authority; and the conciliar debate participants looked at Peter as an example of how to deal with wicked oaths. The reference to Peter's authority is determined by the function held and the circumstances.

Keywords: Peter; acts of councils; relationship Peter-pope

Szukając powodów dla podjęcia tytułowego zagadnienia, dwa wydają się najistotniejsze. Po pierwsze, od pewnego czasu toczy się debata wokół charakteru prymatu papieskiego. Jedną z głównych jej inspiracji była prośba Jana Pawła II z encykliki *Ut unum sint*:

To, co dotyczy jedności wszystkich chrześcijańskich Wspólnot, wchodzi oczywiście w zakres spraw objętych posługą prymatu (...). Jestem przekonany, że ponoszę w tej dziedzinie szczególną odpowiedzialność, która polega przede wszystkim na dostrzeganiu ekumenicznych dążeń większości chrześcijańskich Wspólnot i na wsłuchiwaniu się w kierowaną do mnie prośbę,

¹ Ks. dr hab. Marek Gilski, prof. UPJP II, Wydział Teologiczny, Papieski Uniwersytet Jana Pawła II, Kraków, Polska; e-mail: marek.gilski@upjp2.edu.pl; ORCID: 0000-0003-4588-2038.

² Ks. dr hab. Damian Wąsek, prof. UPJP II, Wydział Teologiczny, Papieski Uniwersytet Jana Pawła II, Kraków, Polska; e-mail: damian.wasek@upjp2.edu.pl; ORCID: 0000-0003-1349-1411.

abyśmy znalazł taką formę sprawowania prymatu, która nie odrzucając bynajmniej istotnych elementów tej misji, byłaby otwarta na nową sytuację³.

W odpowiedzi na papieski apel o pomoc w znalezieniu nowej formy sprawowania jego urzędu pojawiło się wiele ciekawych publikacji teologicznych⁴ oraz dokument Kongregacji Nauki Wiary⁵. Wszystkie one stawiały sobie pytanie o te „istotne elementy” prymatu, szukając ich w tekstach pierwszych wieków chrześcijaństwa. Papiestwa wprawdzie nie udało się zreformować, ale samo zagadnienie pozostało aktualne, czego dowodem jest powtórzenie prośby Jana Pawła II przez papieża Franciszka w jego programowej adhortacji *Evangelii gaudium*⁶. Wciąż potrzebujemy wskazówek dla właściwego odczytania Tradycji w obszarze natury prymatu biskupa Rzymu, a analiza akt będących źródłem tego artykułu, wydaje się tu być kluczowa.

Po drugie, w ostatnich dekadach daje się zauważyć znaczący wzrost zainteresowania aktami soborów pierwszego tysiąclecia. Jest to związane z publikowaniem zarówno ich krytycznych wydań⁷, jak i przekładów

³ Jan Paweł II, Encyklika „*Ut unum sint*”. O działalności ekumenicznej 95, Wrocław 2017.

⁴ Por. *The Exercise of the Primacy. Continuing the Dialogue*, red. P. Zagano – T.W. Tilley, New York 1998; M.J. Buckley, *Papal primacy and the episcopate: towards a relations understanding*, New York 1998; H.J. Pottmeyer, *Towards a Papacy in Communion. Perspectives from Vatican Councils I & II*, New York 1998; H.J. Pottmeyer, *Die Rolle des Papsttums im Dritten Jahrtausend*, Freiburg im Breisgau 1999; J.R. Quinn, *The Reform of the Papacy. The Costly Call to Christian Unity*, New York 1999; O. Clément, *Rzym inaczej. Prawosławny wobec papiestwa*, tł. M. Żurowska, Warszawa 1999; W. Henn, *The honor of my brothers: a short history of the relation between the Pope and the bishops*, New York 2000; *Church Unity and the Papal Office. An Ecumenical Dialogue on John Paul II's Encyclical „Ut Unum Sint”*, red. C.E. Braaten – R.W. Jenson, Grand Rapids – Cambridge 2001; *How Can the Petrine Ministry Be a Service to the Unity of the Universal Church?*, red. J.F. Puglisi, Grand Rapids – Cambridge 2010; A.A.J. DeVille, *Orthodoxy and the Roman Papacy. „Ut Unum Sint” and the Prospects of East-West Unity*, Notre Dame 2011.

⁵ Por. Kongregacja Nauki Wiary, *Prymat następcy Piotra w tajemnicy Kościoła, w: W trosce o pełnię wiary. Dokumenty Kongregacji Nauki Wiary 1995-2000*, red. J. Królikowski – Z. Zimowski, Tarnów 2002, s. 57-65.

⁶ Por. Franciszek, *Adhortacja Apostolska „Evangelii Gaudium”* 31, Częstochowa 2014.

⁷ Por. *Concilium Universale Ephesenum*, ed. E. Schwarz (grecka kolekcja: ACO I, 1.1-7, Berlin 1927-1929; łacińska kolekcja: ACO I, 2-5, Berlin 1922-1927) (dalej: CUE); *Concilium Universale Chalcedonense*, ed. E. Schwarz, ACO II, Berlin – Leipzig

na języki nowożytne⁸. Badania nad przebiegiem soborów skoncentrowane są nie tylko na problematyce historycznej (rekonstrukcja przebiegu wydarzeń)⁹ i teologicznej (argumentacja)¹⁰, ale także na zagadnieniach formalnych (metodyka tworzenia akt, stopień ich zachowania, wiarygodność zawartych w nich informacji)¹¹. Pomimo tak szerokiego zainteresowania aktami soborowymi niewiele jest publikacji, które traktowałyby jakieś zagadnienia przekrojowo z punktu widzenia akt soborowych¹².

Celem artykułu jest odpowiedź na pytanie, jaką rolę w debatach soborowych odgrywa autorytet św. Piotra. Tak postawiony cel sprowadza

1933-1937 (dalej: CUCH); *Concilium Universale Constantinopolitanum sub Iustiniano habitum*, ed. J. Straub, t. 1, Concilii Actiones 8, Appendices Graecae – Indices, Berolini 1971 (dalej: CUCSIH); *Concilium Universale Constantinopolitanum Tertium*, ed. R. Riedinger, t. 1-2, Berlin 1990-1992 (dalej: CUCT); *Concilium Universale Nicaenum Secundum*, ed. E. Lamberz, t. 1-3, Berlin – Boston 2008-2016 (dalej: CUNS); *Gesta sanctae ac universalis octavae synodi quae Constantinopoli congregata est Anastasio bibliothecario interprete*, ed. C. Leonardi – A. Placanica, Florence 2012 (dalej: GSAUCS). Ponieważ jednak tłumaczenia akt Soboru Efeńskiego i Chalcedońskiego dokonane przez Price'a wydają się zawierać bardziej poprawną kolejność sesji, w artykule idziemy za nią, podając numer sesji za wydaniem Price'a, a tekst oryginalny – za wydaniem Schwarza.

⁸ Por. R. Price – M. Gaddis, *The Acts of the Council of Chalcedon*, t. 1-3, Liverpool 2007; R. Price, *The Acts of the Council of Constantinople of 553*, t. 1-2, Liverpool 2012; R. Price, *Acts of the Second Council of Nicea (787)*, t. 1-2, Liverpool 2018; R. Price, *The Council of Ephesus of 431. Documents and Proceedings*, Liverpool 2022; R. Price – F. Montinaro, *The Acts of the Council of Constantinople IV (869-870)*, Liverpool 2022.

⁹ Por. R.M. Price, *Presidency and Procedure at the Early Ecumenical Councils*, „*Annuaire historiae conciliorum*” 41 (2009) s. 241-274; M. Whitby, *An Unholy Crew? Bishops Behaving Badly at Church Councils*, w: *Chalcedon in Context. Church Councils 400-700*, ed. R. Price – M. Whitby, Liverpool 2011, s. 178-196.

¹⁰ Por. D.M. Gwynn, *The Council of Chalcedon and the Definition of Christian Tradition*, w: *Chalcedon in Context. Church Councils 400-700*, ed. R. Price – M. Whitby, Liverpool 2011, s. 7-26; A. Louth, *Why did the Syrians reject the Council of Chalcedon*, w: *Chalcedon in Context. Church Councils 400-700*, ed. R. Price – M. Whitby, Liverpool 2011, s. 107-117.

¹¹ Por. R. Price, *The Council of Chalcedon (451): A Narrative*, w: *Chalcedon in Context. Church Councils 400-700*, ed. R. Price – M. Whitby, Liverpool 2011, s. 70-91; R. Price, *Truth, Omission, and Fiction in the Acts of Chalcedon*, w: *Chalcedon in Context. Church Councils 400-700*, ed. R. Price – M. Whitby, Liverpool 2011, s. 92-106; C. Roueché, *Acclamations at the Council of Chalcedon*, w: *Chalcedon in Context. Church Councils 400-700*, ed. R. Price – M. Whitby, Liverpool 2011, s. 169-177; T. Graumann, *The Acts of the Early Church Councils. Production and Character*, Oxford 2021.

¹² Por. np. M. Cholewa, *Problematyka dziecka w aktach soborów pierwszego tysiąclecia*, Kraków 2023.

się do konieczności odpowiedzi na szereg pytań szczegółowych: w jakiego rodzaju argumentacji przywoływany jest św. Piotr Apostoł? Jaki jest związek przywódcy Apostołów z papieżem? Czy Piotr jest autorytetem moralnym? Jak Ojcowie soborowi odnosili się do odczytywanych na soborach tekstów lub do ustnych wypowiedzi, w których przywoływano postać tego Apostoła?

Akta pierwszych dwóch soborów nie zachowały się do naszych czasów¹³. Dlatego przedmiotem badań staną się akta soborów od efeskiego (431) po konstantynopoliński IV (869). W artykule zostaną wykorzystane następujące metody: metoda analizy semantycznej, która pozwoli w oparciu o kontekst ustalić znaczenia słów, służących do opisanego charakteru autorytetu Piotra, oraz metoda synchroniczna, która pozwoli na stworzenie panoramy zagadnień, bez prezentowania ewolucji zmian dokonujących się na przestrzeni historii.

Na wstępie trzeba zaznaczyć, że nie zawsze, gdy w aktach soborowych pojawiają się wzmianki o Piotrze, traktowany jest on jako autorytet. Niejednokrotnie refleksja Ojców soborowych koncentruje się na różnych możliwych interpretacjach słów przywódcy Apostołów, zawartych czy to na kartach Ewangelii, czy to w Dziejach Apostolskich, czy to w jego listach¹⁴.

¹³ Akta Pierwszego Soboru Nicejskiego oraz Pierwszego Soboru Konstantynopolińskiego nigdy nie istniały. Nie protokolowano wypowiedzi uczestników soborowych debat. Chociaż anonimowa *Historia Kościoła* z końca V wieku, autorstwa Pseudo-Gełazego z Kyziku, opowiada o znalezieniu akt Pierwszego Soboru Nicejskiego w bardzo starej księdze na strychu, to jednak jej przekaz nie wydaje się wiarygodny. Zachowały się natomiast zarówno lista obecności biskupów uczestniczących w Pierwszym Soborze Nicejskim, kanony, wyznanie wiary i kilka odnoszących się do dorobku tego zgromadzenia listów, jak i wyznanie wiary oraz kanony Pierwszego Soboru Konstantynopolińskiego. Por. Graumann, *The Acts of the Early Church Councils. Production and Character*, s. 18.

¹⁴ Z taką sytuacją mamy do czynienia np. przy analizie fragmentów dzieł przypisywanych Teodorowi z Mopsuestii podczas Drugiego Soboru Konstantynopolińskiego. Podczas czwartej sesji odczytano fragmenty tekstów przypisywanych Teodorowi z Mopsuestii. W jednym z nich Teodor wkłada w usta Jezusa odpowiedź na słowa Piotra, który chciał Go powstrzymać przed pójściem na śmierć. Komentując Mt 16,22-23, Teodor stwierdza, że Jezus nie uważał śmierci za hańbę (*confusio*) i nie zamierzał przed nią uciekać. Zniesie doświadczenie śmierci ze względu na jej pozytywne następstwa (*pro plurimis bonis futurae*) zarówno dla siebie, jak i dla innych (*in quibus et ipse fuero et per me omnes*). Jezus wzywał Piotra, aby nie zasmucał i nie niepokoił Jego ducha (*ne mihi animum laedas neque turbes*) przez odwołanie Go od śmierci jako czegoś zasługującego na hańbę (CUCSIH, s. 46). Kolejne przytoczone teksty jaśniej wskazują na logikę oskarżycieli Teodora. Sugerują one, że Jezus, upominając Piotra, nie chciał, aby ów utrudniał Mu

Artykuł składa się z czterech części, które wyznaczają cztery obszary, w których Piotr ukazywany jest jako autorytet. Chodzi o przestrzeń doktryny, moralności, wolności religijnej oraz adekwatnej reakcji na zło.

1. Autorytet doktrynalny

Pierwszy głos na temat Apostoła Piotra, jego roli i związku z każdym kolejnym papieżem, pojawił się na Soborze Efeskim. Po przybyciu legatów Celestyna, podczas sesji, która odbyła się 11 lipca 431 roku, reprezentujący papieża prezbiter Filip wypowiedział następujące słowa:

Dla nikogo nie ulega wątpliwości, a raczej jest to wiadome od wszystkich wieków, że święty i najbardziej błogosławiony Piotr – przywódca i głowa Apostołów, filar wiary i fundament Kościoła katolickiego – otrzymał klucze królestwa od naszego Pana Jezusa Chrystusa, Zbawiciela i Odkupiciela rodzaju ludzkiego i została mu powierzona władza związywania i rozwiązywania grzechów, a także żyje i sprawuje sąd, aż dotąd i na zawsze, za pośrednictwem swoich następców¹⁵.

Legat nie tylko określa papieża mianem „przywódcy i głowy Apostołów” (ὁ ἑξάρχος καὶ κεφαλὴ τῶν ἀποστόλων) oraz „filara wiary i fundamentu Kościoła” (ὁ κίων τῆς πίστεως, ὁ θεμέλιος τῆς ἐκκλησίας), lecz także akcentuje fakt, że Piotr dalej żyje i wydaje osąd za pośrednictwem swoich następców (ἕως νῦν καὶ αἰεὶ ἐν τοῖς αὐτοῦ διαδόχοις καὶ ζῆι καὶ δικάζει). W przekonaniu prezbitera Filipa istnieje ścisły związek między

pójście na mękę. Sam Jezus natomiast potrzebował pomocy anioła, aby przetrwać zbliżające się nieszczęścia (*ad tolerantiam imminentium malorum*). Dopiero po zmartwychwstaniu i wstąpieniu do nieba stał się niepodlegającym cierpieniu ani zmianom (*post resurrectionem autem ex mortuis et in coelos ascensum impassibilis factus est et immutabilis*) (CUCSIH, s. 48-49). Teodor przytacza słowa Piotra z Dziejów Apostolskich, w których nakazuje on, aby każdy przyjął chrzest w imię Jezusa (Dz 2,38), i łączy je z tekstem Pawłowym (1Kor 10,2) o chrzcie w imię Mojżesza w obłoku i w morzu (CUCSIH, s. 50-51), gubiąc w ten sposób wyjątkowość chrześcijańskiego chrztu. Wyjaśnia również sens słów psalmu (Ps 16,10), przytoczonego przez Piotra w tym samym kazaniu (Dz 2,31). Apostoł odniósł do Jezusa słowa, że Jego ciało nie ulegnie zepsuciu, a dusza nie pozostanie w sheolu. W przypisywanej Teodorowi interpretacji tej wypowiedzi pojawia się sugestia, że w słowach Piotra nie chodzi tylko o Jezusa, ale o każdego człowieka (CUCSIH, s. 54). Por. także CUCT, s. 250, 354. O obrazach Piotra i Pawła: CUNS, s. 668.

¹⁵ *Collectio Vaticana* 106, 31, ACO I, 1 3, 60 (tł. M. Gilski).

Piotrem a każdorazowym biskupem Rzymu. W rozporządzeniach papieży ujawnia się osąd samego przywódcy Apostołów. Decyzje papieży są zatem decyzjami samego Piotra.

W aktach Soboru Chalcedońskiego (I sesja) znajdują się fragmenty protokołów z synodu efeskiego z 449 roku (synod zbójceki). W nich pojawia się wzmianka o Piotrze Apostole. Pada ona z ust Hilarego, rzymskiego diakona, legata papieskiego, którego wystąpienie było tłumaczone na język grecki przez Florencjusza, biskupa Lidii. Hilary najpierw stwierdza, że papież jest obecny na synodzie za pośrednictwem swoich legatów (ἐν ἡμῖν διατρίβειν ἐνταῦθα), którzy – papież nie ma co do tego żadnych wątpliwości – zrobią wszystko, aby zadbać o czystość katolickiej wiary i szacunek (ἐὐλάβειαν) dla św. Piotra Apostoła¹⁶. Rola przedstawicieli papieża polega nie tylko na trosce o czystość wiary, ale i na krzewieniu szacunku dla Piotra.

W tych samych aktach pojawia się również list Cyryla Aleksandryjskiego do Jana z Antiochii, odczytany na synodzie w Konstantynopolu (448). Autor powołuje się w nim na fragment Pierwszego Listu św. Piotra Apostoła o cierpieniu Jezusa w ciele (1P 4,1), a nie w naturze boskiej. Przywódcę Apostołów określa mianem „wszechmądrogo” (πάνσοφος)¹⁷, traktując jego wypowiedź jako punkt odniesienia.

Podczas dyskusji, która wywiązała się po odczytaniu kolejnych protokołów z synodu konstantynopolitańskiego, wypowiedź Piotra, biskupa Koryntu, spotkała się z aklamacją uczestników soboru: „Piotr myśli jak Piotr” (Πέτρος τὰ Πέτρου φρονεῖ)¹⁸. Jego wiara została określona jako poprawna, ponieważ opowiedział się po właściwej stronie. Piotr Apostół jawi się w tym kontekście jako autorytet strzegący poprawnej wiary.

W trakcie kolejnej sesji Soboru Chalcedońskiego¹⁹ odczytano list papieża Leona do Flawiana, patriarchy Konstantynopola²⁰. Papież nawiązuje w nim dwukrotnie do postaci św. Piotra. Leon stwierdza najpierw, że Piotr, natchniony przez Boga, przez swoje wyznanie wiary w bóstwo Zbawiciela miał stać się ocaleniem dla wszystkich narodów. Greckie tłu-

¹⁶ CUCH, I 83.

¹⁷ CUCH, I 246.

¹⁸ CUCH, I 288.

¹⁹ W aktach Schwarza ta sesja jest określana jako trzecia, podczas gdy w rekonstrukcji Price'a jest to druga sesja. Z kolei druga sesja w wydaniu Schwarza to w rekonstrukcji Price'a sesja trzecia.

²⁰ Tłumaczenie greckie listu znajduje się w *Collectio M* pod numerem 11 (ACO 2, 1, s. 10-20).

maczenie listu papieża wskazuje na Piotra jako ratunek, widząc w jego wyznaniu fundament i punkt odniesienia dla wszystkich (διὰ τῆς οἰκειᾶς ὁμολογίας πᾶσιν μέλλων γίνεσθαι σωτηρία)²¹. Następnie Leon, krytycznie oceniając poglądy Eutychesa, zaleca mu słuchanie i uważne czytanie słów Piotra, w których przywódca Apostołów pisał o oczyszczeniu ducha (1P 1,2) i odkupieniu drogocenną krwią Chrystusa (1P 1,18-19)²², podkreślając w ten sposób prawdziwość Jego człowieczeństwa. Po wysłuchaniu listu Ojcowie soborowi w głośniejszej aklamacji stwierdzili, że Piotr wypowiedział się przez Leona (Πέτρος διὰ Λέοντος ταῦτα ἐξεφώνησεν), i rzucili anatemę na każdego, kto wierzy inaczej²³.

Na zakończenie kolejnej sesji legaci papiescy wydali wyrok na Eutychesa, odwołując się w swojej wypowiedzi do autorytetu Piotra. Określili go mianem skały (πέτρα) i podstawy (κρηπίς) Kościoła oraz fundamentu (θεμέλιος) poprawnej wiary. Po tej decyzji papieża – jak zaznaczyli – pozostaje jeszcze soborowi wydać wyrok. Tym samym przedstawiciele Leona nie uznali swojego rozstrzygnięcia i za ich pośrednictwem decyzji papieża za zastępującą wyrok soboru²⁴, jakkolwiek wyraźnie połączyli autorytet papieża z autorytetem Piotra.

Także w relacji soboru do Augusty Pulcherii w sprawie potępienia Dioskura pojawia się nawiązanie do postaci św. Piotra. W jednym krótkim zdaniu nadawcy listu stwierdzili, że tak jak kiedyś Chrystus posłużył się Piotrem, tak dziś dla objawienia prawdy wykorzystał papieża Leona²⁵.

Na zakończenie piątej sesji odczytano wyznanie wiary 150 ojców z Konstantynopola, aby następnie wskazać na jego harmonię zarówno z listem papieża Leona do Flawiana, jak i z wyznaniem wielkiego (μεγάλου) Piotra²⁶.

Siła wyznania Piotra spod Cezarei Filipowej – zgodnie z cytowanym podczas czwartej sesji Drugiego Soboru Konstantynopolińskiego pod imieniem Teodora z Mopsuestii komentarzem – jest osłabiana przez

²¹ Por. ACO 2, 1, s. 16. W łacińskiej wersji listu (przytoczonej także na Drugim Soborze Konstantynopolińskim – CUCSIH, s. 167-172) znajduje się słowo *profuturus* jako odpowiednik greckiego σωτηρία. Grecki tekst mocniej akcentuje wyjątkową rolę Piotra, ukazując go z racji jego wyznania nie tyle jako kogoś pożytecznego (*profuturus*) dla innych, lecz jednoznacznie identyfikując go jako ratunek, ocalenie czy zbawienie, bo wszystkie te konotacje zawiera termin σωτηρία.

²² Por. ACO 2, 1, s. 18. Por. CUCSIH, s. 171.

²³ Por. CUCH II, 23.

²⁴ Por. CUCH III, 94.

²⁵ Por. CUCH III, 103.

²⁶ Por. CUCH V, 34.

zestawienie go z innymi wyznaniem, obecnymi na kartach Ewangelii. Chodzi o słowa Natanela (J 1,49) i Marty (J 11,27). Pojawia się zatem sugestia, że należy je traktować na tym samym poziomie, nie przypisując Piotrowi wyjątkowej świadomości co do boskiej tożsamości Jezusa²⁷. Ta interpretacja – odczytana wśród fragmentów określanych jako nieortodoksyjne – nie stała się przedmiotem dyskusji. Tak więc w aktach pojawia się próba osłabienia wymowy wyznania wiary Piotra, nie jest ona jednak sytuowana wśród poglądów ortodoksyjnych.

W cytowanym podczas siódmej sesji liście Cyryla do Nestoriusza pojawia się wzmianka o równości Piotra i Jana (*aequales quidem honore sibi sunt*), ponieważ obaj są Apostołami i uczniami. Z tej równości nie wolno jednak wyciągać wniosków, jakoby byli jednością (*duo unus non sunt*). Relacji Piotra do Jana Cyryl przeciwstawia relację natur w Chrystusie, w której nie chodzi o jedność godności lub władzy (*per unitatem dignitatis vel auctoritatis*)²⁸. Jest to jeden z nielicznych tekstów, zawartych w aktach soborów pierwszego tysiąclecia, który ukazuje równość Piotra i jednego z Apostołów²⁹.

W odczytanim na siódmej sesji Drugiego Soboru Konstantynopolańskiego liście papieża Wigiliusza do Rustyka i Sebastiana pojawia się powołanie na autorytet Piotra Apostoła. Papież w oparciu o ów autorytet (*per auctoritatem beati Petri (...) cum beati Petri auctoritate*) nakłada kary kanoniczne na adresatów³⁰. Aby przekonać wszystkich, że decyzja jest podjęta rzeczywiście w oparciu o autorytet Piotra, Wigiliusz stwierdza, że to on, choć niegodny, zajmuje miejsce Apostoła Piotra (*beati Petri cuius locum, licet inmeriti, gerimus*)³¹.

Podczas drugiej sesji Trzeciego Soboru Konstantynopolańskiego odczytano fragment listu Leona Wielkiego o relacjach natur w Chrystusie, który zaprezentowano podczas Soboru Chalcedońskiego. Papież zostaje nazwany „opoką ortodoksji” wiary (στήλην ὀρθοδοξίας), a jego słowa określone zostały jako zgadzające się z wyznaniem (ὁμολογία

²⁷ Por. CUCSIH, s. 54-55.

²⁸ Por. CUCSIH, s. 162.

²⁹ W aktach Trzeciego Soboru Konstantynopolańskiego, w liście papieża Agatona, pojawia się wzmianka o Piotrze i Pawle jako przywódcach Apostołów (τῶν ἀποστόλων κορυφαίους). Por. CUCT, s. 124. Akta Drugiego Soboru Nicejskiego przytaczają wspólne objawienie Piotra i Pawła, nazywając ich obu świętymi (ἄγιοι) Apostołami. Por. CUNS, s. 122-124.

³⁰ Por. CUCSIH, s. 193.

³¹ Por. CUCSIH, s. 194.

συμβαίνουσιν) Piotra³². Poprawna wiara to w przekonaniu Ojców soborowych wiara Piotra.

W przytoczonym na czwartej sesji tego samego soboru liście papieża Agatona do cesarza Konstantyna pojawia się apel, aby przyjąć apostolskie nauczanie³³, które przekazał św. Piotr Apostoł, nazywany przez papieża współpracownikiem pobożnych wysiłków (ὁ συνεργὸς τῶν εὐσεβῶν ὑμῶν μόχθων)³⁴. W przekonaniu Agatona nauczanie Piotra nie powinno być skrywane pod korcem, ale głoszone po całym świecie, ponieważ jego prawdziwe wyznanie zostało mu objawione przez Ojca z nieba i z tego powodu został on przez Pana wszechświata określony mianem błogosławionego (μακάριος)³⁵. Piotr bowiem, usłyszawszy od samego Zbawiciela trzykrotne polecenie, przyjął na siebie obowiązek troski pasterskiej o duchowe owce Kościoła. Toteż z pomocą Pana ten apostolski Jego Kościół nigdy nie zboczy z drogi prawdy. Autorytet Piotra, jako przywódcy wszystkich Apostołów, obejmuje cały Kościół Chrystusa i wszystkie jego sobory. A jego apostolskie nauczanie przyjmowali wszyscy czcigodni ojcowie. Na tym polega żywa Tradycja Apostołów Chrystusa³⁶. Papież przywołuje także słowa Chrystusa, który nie tylko zapewnił Piotra o swojej modlitwie, aby nie ustała jego wiara, ale i zalecił mu utwierdzanie braci w wierze (Łk 22,31-32). W przekonaniu Agatona jego poprzednicy na urzędzie – co wszystkim jest znane – zawsze wiernie realizowali te słowa³⁷. W liście pojawia się dziewięć krótkich tekstów zawierających błędy monoteletyzmu i monoenergizmu³⁸. Po ich przytoczeniu papież nawiązuje do błędnowierstwa Pyrrusa, który początkowo wyznawał jedną wolę w Chrystusie, ale później przylgnął do wyznania Piotra, przywódcy Apostołów, i zdecydował się wyznać poprawną wiarę w istnienie dwóch woli i dwóch działań w Chrystusie³⁹. W dalszej części Agaton określa Piotra mianem „mocnej skały” (στερεὰν πέτραν), na której zbudowany jest Kościół⁴⁰. Papież postrzega siebie jako kontynuatora misji Piotra, dekla-

³² Por. CUCT, s. 32.

³³ Agaton zachęca do wyciągnięcia miłosiernej prawicy w stronę apostolskiego nauczania (ἐκτεῖναι καταξιώσατε τὴν φιλόανθρωπον δεξιάν τῇ ἀποστολικῇ διδασκαλίᾳ).

³⁴ CUCT, s. 62.

³⁵ Por. Mt 16,17.

³⁶ Por. CUCT, s. 62.

³⁷ Por. CUCT, s. 64.

³⁸ Por. CUCT, s. 102-106.

³⁹ Por. CUCT, s. 108.

⁴⁰ Por. CUCT, s. 112.

rując, że wypełnia on jego posługę (τοῦ μακαρίου Πέτρου τοῦ ἀποστόλου (...) τὴν διακονίαν ἐκτελοῦμεν)⁴¹.

Ponad czterdzieści świadectw Ojców na temat dwóch woli i dwóch działań w Chrystusie zostało odczytane podczas dziesiątej sesji⁴². O Piotrze wzmiankują dwa teksty: jeden autorstwa św. Jana Chryzostoma, a drugi – Leona Wielkiego. Patriarcha Konstantynopola, komentując scenę modlitwy Jezusa w Ogrojcu, zwraca uwagę na fakt, że Pan karci najpierw Piotra, chociaż wszyscy Apostołowie spali. Według Jana Chryzostoma Jezusowi chodziło o to, aby Piotr we wszystkim wierzył Chrystusowi i uważał Jego wypowiedź za pewniejszą od własnego mniemania⁴³. Brakuje w tym kontekście szerszego komentarza na temat roli Piotra. Niemniej jednak tekst wydaje się sugerować, że Jezus traktuje Piotra jako pierwszego z Apostołów i dlatego zwraca się najpierw do niego. Z kolei Leon Wielki w jednym ze swoich listów podkreśla, że Kościół wierzy zgodnie z wyznaniem Piotra w jednego Chrystusa, Syna Boga żywego, który jest zarówno człowiekiem, jak i Słowem⁴⁴. Wiara Kościoła jest więc spójna z wyznaniem Piotra.

Sesja jedenasta zawiera list Sofroniusza, patriarchy Jerozolimy, do Sergiusza, patriarchy Konstantynopola. Nadawca przytacza w nim zarówno wyznanie wiary, jak i potępienie herezji. Deklaruje, że list papieża Leona do Flawiana, ale także wszystkie listy papieża i jego nauczanie, traktuje jak słowa pochodzące jakby z ust św. Piotra (ὥς ἐκ στόματος Πέτρου) i dlatego odnosi się do nich z wyjątkowym szacunkiem, całując je i obejmując (καταφιλῶ καὶ ἀσπάζομαι καὶ πάσῃ ψυχῇ περιπτύσσομαι). Określa Leona mianem „opoki ortodoksji” (στήλην ὀρθοδοξίας)⁴⁵.

Na zakończenie akt Trzeciego Soboru Konstantynopolitańskiego, w protokole szesnastej sesji znajduje się wspólna aklamacja Ojców soborowych skierowana do cesarza Konstantyna. Pojawia się w niej stwierdzenie, że przez papieża Agatona mówił Piotr (Πέτρος ἐφθέγγετο)⁴⁶.

Akta Drugiego Soboru Nicejskiego zawierają list papieża Hadriana do cesarzy (Konstantyna i Ireny). Chociaż list został napisany po łacinie, to jednak został odczytany na soborze w tłumaczeniu greckim. Akta zawierają pełny tekst łaciński i niekompletny tekst grecki.

⁴¹ Por. CUCT, s. 114, 134.

⁴² Por. CUCT, s. 288-366.

⁴³ Por. CUCT, s. 310-312.

⁴⁴ Por. CUCT, s. 338.

⁴⁵ Por. CUCT, s. 474.

⁴⁶ Por. CUCT, s. 818.

Papież przywołuje w liście postać św. Piotra, określając go jako przywódcę Apostołów i zachęcając imperatorów, aby na wzór innych cesarzy, ich poprzedników, również oni przyjęli osąd Kościoła rzymskiego. Hadrian odwołuje się zarówno do otrzymanej przez Piotra władzy związywania i rozwiązywania, jak i do kluczy królestwa niebieskiego, które Pan mu powierzył. W przekonaniu autora listu Piotr, który jako pierwszy przewodniczył stolicy apostolskiej, pozostawił prymat swego apostołstwa i pasterskiej odpowiedzialności swoim następcom. Władzę zwierzchnią, udzieloną mu przez Zbawiciela, on z kolei przekazał z rozkazu Bożego następującym po nim papieżom. Powołując się na Tradycję, Hadrian opowiadał się w tym kontekście za malowaniem obrazów i oddawaniem im czci⁴⁷.

Jako argument za takim rozumieniem prymatu Hadrian przywołuje cudowne zdarzenie z życia Konstantyna Wielkiego, któremu ukazali się Piotr i Paweł, nakazując mu odszukać papieża Sylwestra, który z obawy przed prześladowaniami, schronił się w górach. Gdy ów został sprawdzony, cesarz opowiedział papieżowi o swojej wizji i w celu weryfikacji, kto tak naprawdę ukazał się Konstantynowi, namalowano obrazy Piotra i Pawła. Cesarz rozpoznał osoby, które mu się ukazały. Owocem tego religijnego doświadczenia był cud. Konstantyn został uzdrowiony z choroby⁴⁸. Tak więc autorytet Piotra i Pawła, ich ukazanie się i cudowne działanie potwierdziły prawomocność malowania obrazów. Znaczącą rolę odegrał w tym kontekście papież Sylwester.

W tym samym liście papież jeszcze raz wraca do kwestii związku między autorytetem Piotra a autorytetem papieża w kwestiach doktrynalnych. Ponownie cytuje fragment Ewangelii Mateusza o kluczach królestwa przekazanych Piotrowi, podkreślając, że on jest skałą, na której Chrystus buduje swój Kościół. W opinii Hadriana prymat Piotra znajduje kontynuację w autorytecie Kościoła rzymskiego, który utwierdza każdy synod swoją powagą i chroni go swoim stałym przewodnictwem⁴⁹. Po takim uzasadnieniu swojego prymatu papież domaga się zwrotu terenów,

⁴⁷ Por. CUNS, s. 120-122.

⁴⁸ Por. CUNS, s. 122-124.

⁴⁹ CUNS, s. 165-169: „cuius sedes in toto orbe terrarum primatu fungens caput omnium dei ecclesiarum constituta est, et quem beatus Petrus apostolus per domini praeceptum regit, ecclesia nihilominus subsequente, et tenuit semper et retinet principatum, quod uniuersalis ecclesiae nullam magis oportet exequi sedem quam primam, quae et unamquamque synodum et sua auctoritate confirmat et continuat (...) quia in toto orbe terrarum ab ipso redemptore mundi beato Petro apostolo principatus ac potestas data est et

które zostały wyłączone spod jego jurysdykcji. Chodzi o Ilirję, Kalabrię i Sycylię, które na mocy decyzji cesarskich trafiły pod władzę Konstantynopola.

Akta zawierają jedynie łacińską wersję tego fragmentu. Podczas gdy wcześniejsze partie listu Hadriana były tłumaczone na język grecki, to fragmenty poświęcone prymatowi Kościoła rzymskiego i jego nadrzędnej roli wobec wszystkich Kościołów znajdują się w aktach jedynie częściowo⁵⁰.

Sto lat później Anastazy Bibliotekarz jako przyczynę braku tego fragmentu w aktach greckich wskazał fakt, że zawierał on krytykę wyniesienia świeckiej osoby na patriarchę. Chodziło o to, aby patriarcha nie był postrzegany jako odrzucony przez Rzym, co dałoby heretykom okazję do zwrócenia się przeciwko niemu jako zasługującemu na naganę, deprecjonując sobór z jego udziałem. Dlatego nie pozwolono na czytanie lub umieszczanie w aktach tego, co dotyczyło niepromowania świeckich⁵¹. Wydawca krytycznego wydania akt Drugiego Soboru Nicejskiego E. Lamberz sugeruje, że fakt usunięcia fragmentu greckiego z akt miał miejsce dopiero sto lat po zakończeniu soboru, gdy po raz kolejny osoba świecka (Focjusz) została wybrana na patriarchę Konstantynopola⁵².

Kwestia autorytetu Piotra i związanego z nim autorytetu biskupa Rzymu powraca także w liście Hadriana do patriarchy Tarazjusza. Papież powołuje się na teksty biblijne o kluczach, skale, władzy wiązania i rozwiązywania, aby następnie stwierdzić, że to sam Piotr Apostoł podtrzymywał i dalej podtrzymuje autorytet papieża (ὁ αὐτὸς μακάριος Πέτρος ...) ἐκράτησε πάντοτε καὶ κρατεῖ τὴν ἀρχήν)⁵³. Tak więc w mnie-

per eundem apostolum, cuius uel inmeriti uices gerimus, sancta catholica et apostolica Romana ecclesia usque hactenus et in aeuum tenet principatum ac potestatis auctoritatem”.

⁵⁰ Por. CUNS, s. 163-173. Na tych stronach znajduje się tekst łaciński, który nie został przełożony na język grecki. Dlatego strony parzyste (164-170) nie zawierają nawet jednego zdania.

⁵¹ CUNS, s. 163: „Abhinc usque ad finem huius epistolae codex grecus non habet. Greci namque, quia eodem tempore ex laicis erat Constantinopoli patriarcha factus, ne publice ab apostolica sede argui uideretur et aduersus eum tanquam reprehensione dignum hereticis repugnandi occasio praeberetur ac per hoc synodi cui intererat utilitas excluderetur, qua e siue de non facienda laicorum promotione siue de ceterarum praesumptionum redargutionibus subsequuntur in synodo hac nec recitari nec actis inseri passi sunt”.

⁵² Omówienie tej kwestii: R. Price, *Acts of the Second Council of Nicaea (787)*, t. 1, Liverpool 2018, s. 144-148.

⁵³ CUNS, s. 184: „οὗ ὁ θρόνος εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην πρωτεῶν διαλάμπει καὶ κεφαλὴ πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ θεοῦ ὑπάρχει, ὅθεν ὁ αὐτὸς μακάριος

maniu papieża Piotr nadal działa. Wydaje się więc, że w tym tekście zwracanie uwagi na Piotra ma nie tylko wymiar uwiarygadniający aktywność papieża jako sukcesorów władzy Apostoła. W mniemaniu Hadriana, autorytet Piotra jest obecny w jego konkretnych decyzjach w sposób wręcz bezpośredni.

Podczas szóstej sesji, odwołując się do słów Piotra, diakon Epifaniusz określił heretyków jako pozbawionych wiedzy i stałości (2P 3,16), postępujących według własnych żądz (2P 3,3)⁵⁴. Ten sam diakon, upominając błędzących w wierze, stwierdza, że powinni wziąć na poważnie słowa, które Pan powiedział do Piotra, nazywając go skałą, na której zbuduje On Kościół⁵⁵.

Również ostatni z soborów pierwszego tysiąclecia – Czwarty Sobór Konstantynopoliński – poświęcił sporo miejsca roli Piotra w aspekcie doktrynalnym. Chodzi zwłaszcza o listy papieża, ale i o list Ignacego – usuniętego patriarchy Konstantynopola – po którego stronie, a przeciw Focjuszowi, opowiedział się papież.

Papież Hadrian w liście do cesarza Bazylego i jego syna wzywa Bazylego, aby zwołał sobór i ogłosił uchwały, podjęte na synodzie, który odbył się w kościele, w którym leży święte ciało Apostoła Piotra (*sanc-tum corpus apostolorum principis Petri requiescit*)⁵⁶. Podczas czwartej sesji odczytano list papieża Mikołaja do cesarza Michała. Zawiera on nawiązanie do prymatu Piotra (*principatum divinae potestatis*), który ów otrzymał od Pana⁵⁷. Na tej podstawie papież formułuje roszczenia o charakterze jurysdykcyjnym, domagając się powrotu niektórych prowincji pod jego władzę⁵⁸. W trakcie tej samej sesji przytoczono list papieża Mikołaja do Focjusza, w którym papież wskazuje na łączność między prymatem Piotra a władzą papieską⁵⁹, rozszerzając prymat Piotra na Ko-

Πέτρος ὁ ἀπόστολος τῷ τοῦ κυρίου προστάγματι ποιμαίνων τὴν ἐκκλησίαν οὐδὲν παραλείμμενον εἶασεν, ἀλλ' ἐκράτησε πάντοτε καὶ κρατεῖ τὴν ἀρχήν”.

⁵⁴ Por. CUNS, s. 694.

⁵⁵ Por. CUNS, s. 750-752.

⁵⁶ Por. GSAUCS, s. 42.

⁵⁷ Por. GSAUCS, s. 111.

⁵⁸ Por. GSAUCS, s. 119-120.

⁵⁹ „Cuius primatus, sicut omnibus orthodoxis manifestum est viris, ceu in superioribus praemodicum declaratum est, beatus Petrus, princeps apostolorum et ianitor regni caelestis, merito promeruit. Post quem et huius vicarii sincerissime Deo famulantes (...) dignius perceperunt et cura regiminis, quam pro dominicis ovibus susceperant, sollicitate permanserunt. Inter quos et nostra parvitatem omnipotentis Dei misericordia connumerare dignata est”. GSAUCS, s. 129.

ściół rzymski jako głowę wszystkich Kościołów (*omnium ecclesiarum caput*)⁶⁰. W odczytanym z kolei na siódmej sesji liście papieża Mikołaja do duchowieństwa w Konstantynopolu pojawia się wyraźna deklaracja papieża, że to on na ziemi zajmuje miejsce Piotra (*Petro cuius in terris, licet indigni, vicem gerimus*)⁶¹.

Ignacy w swoim liście do papieża Hadriana określa go zarówno mianem lekarza (*medicum*), jak i doświadczonego dowódcy wojskowego (*peritus belli et optimus praetor*)⁶², podkreślając, że autorytet Piotra nie dotyczy tylko przywódcy Apostołów, ale także każdego papieża⁶³. Chwali Hadriana za to, że godnie (*digne*) sprawuje swój urząd.

Podsumowując, należy podkreślić, że w aktach każdego soboru pierwszego tysiąclecia – jeśli tylko się zachowały – pojawiają się wzmianki na temat doktrynalnego autorytetu Piotra Apostoła. Uczestnicy debat nie podważali wyjątkowej pozycji Piotra w gronie uczniów Chrystusa. Najczęściej jednak nie łączyli go z władzą papieża. Takie głosy, podkreślające ścisły związek autorytetu Piotra z autorytetem biskupa Rzymu, płynęły przede wszystkim, jakkolwiek nie wyłącznie, ze środowiska rzymskiego. Niejednokrotnie w wypowiedziach papieża jest on także łączony z roszczeniami o charakterze jurysdykcyjnym.

2. Autorytet moralny

Podczas Drugiego Soboru Nicejskiego doszło do debaty na temat przysięgi. Jej kanwą był odczytany podczas sesji czwartej fragment dzieła Sofroniusza pt. *Łąka duchowa*, który zawierał historię życia pewnego mnicha z Góry Oliwnej. Pod wpływem silnych pokus wszedł on w dialog z demonem, który zgodził się przedstawić mu motywy swojego kuszenia pod warunkiem złożenia przysięgi milczenia. Mnich złożył przysięgę, uzyskał od demona

⁶⁰ GSAUCS, s. 130.

⁶¹ Por. GSAUCS, s. 219. W liście pojawia się także obrona autorytetu Piotra rozumianego jako autorytet papieża. Por. GSAUCS, s. 224.

⁶² Por. GSAUCS, s. 90-91.

⁶³ „Tibi dabo claves regni, et quodcunque ligaveris super terram erit ligatum et in caelis, et quodcunque solveris super terram, solutum erit et in caelis. Tales enim beatas voces non secundam quandam utique sortem apostolorum principii solum circumscripsit et diffinivit, sed per eum et ad omnes, qui post illum secundum ipsum efficiendi erant summi pastores et divinissimi sacrique pontifices senioris Romae, transmisit”, GSAUCS, s. 90-91.

wyjaśnienia, że będzie kuszony, dopóki będzie modlił się przed ikoną Maryi z Dzieciątkiem Jezus. W kolejnym dniu opowiedział on wszystko swojemu kierownikowi duchowemu, łamiąc zobowiązanie dane demonowi⁶⁴.

Po lekturze tekstu w auli soborowej rozgorzała dyskusja na temat obowiązywalności przysięgi. Temat był bardzo istotny, ponieważ jego dodatkowym kontekstem był fakt, że ikonoklaści powoływali się w swej argumentacji na przysięgę, którą złożyli cesarzowi. W toku dyskusji przywołano biblijne przykłady dwóch osób, które złożyły przysięgę. Pierwszą z nich był Herod, który obiecał Salome, że spełni jej życzenie (Mt 14,7-9). Drugi tekst dotyczył Piotra Apostoła, który pod przysięgą zeznał, że nie zna Jezusa (Mt 26,74-75). W rezultacie dotrzymania przez Heroda przysięgi Jan Chrzciciel poniósł śmierć, a sam władca został następnie usunięty z tetrarchii i wypędzony, a więc konsekwentne dotrzymywanie słowa spowodowało również jego własną zgubę. Piotr wybrał inną drogę, przyznał się do nikczemności ukrytej za własną przysięgą, zapłakał i został ocalony. Jako konkluzję tej dyskusji Ojcowie soborowi uznali, że niegodziwa przysięga nie obowiązuje. Stwierdzili, że lepszym modelem do naśladowania jest Piotr i z niego, a nie z Heroda, należy brać przykład.

W zgodnym przekonaniu uczestników debat soborowych Piotr okazał się więc wzorem postępowania w przypadku złożenia niegodziwej przysięgi.

3. Promotor wolności religijnej

Podczas czwartej sesji Trzeciego Soboru Konstantynopolitańskiego odczytano list papieża Agatona do cesarza Konstantyna. Papież zachęcał w nim, aby naśladować metodę działania wcielonego Syna Bożego, który nie posługiwał się strachem (ἐκφοβῆσαι), ale miłosierdziem (φιλανθρωπία), oczekując dobrowolnego wyznania wiary⁶⁵. Toteż Agaton, nawiązując do listu przywódcy Apostołów (1P 5,2), napomina, aby pasterze Kościoła nie kierowali wspólnotą, odwołując się do przymusu, lecz do wolności⁶⁶.

⁶⁴ Por. CUNS, s. 380-382. Szczegółowe omówienie tego fragmentu: M. Gilski – M. Migdał, *Problematyka złego ducha w aktach Soboru Nicejskiego II*, „Bielsko-Żywieckie Studia Teologiczne” 17 (2016) s. 115-116.

⁶⁵ Por. CUCT, s. 54.

⁶⁶ Por. 1P 5,2. To samo wezwanie w nieco zmodyfikowanej formie pojawia się w kanonie IV Drugiego Soboru Nicejskiego. Por. CUNS, s. 902. O ile list Agatona jest jedno-

Papież ukazuje w tym kontekście postać Piotra nie z perspektywy ewangelicznych scen, których był bohaterem, ale z perspektywy jego słów zawartych na kartach Pierwszego Listu św. Piotra. Pierwszy z Apostołów zaprezentowany jest jako ten, który szanuje wolność, odwołując się do języka zachęty (προτρεπόμενος)⁶⁷.

4. Wzór reagowania na zło

Pierwszym dokumentem odczytanym na Drugim Soborze Konstantynopolańskim był list Justyniana do uczestników soboru. Cesarz wzywał w nim do jak najszybszego podjęcia decyzji i jej ogłoszenia. Powoływał się na słowa św. Piotra, w których Apostoł nakazuje chrześcijanom, żeby zawsze byli gotowi do uzasadnienia nadziei, która w nich jest (1P 3,15). W dalszych słowach Justynian podkreśla, że długie zwlekanie (*diu protrahit*) z wyznaniem wiary jest równoznaczne z odmową złożenia go (*nihil aliud est nisi abnegatio rectae confessionis*). Nie chodzi o to, kto będzie pierwszy albo drugi, ale kto jest bardziej gotowy (*paratior*) do złożenia poprawnego wyznania wiary⁶⁸. W przekonaniu cesarza Piotr wzywa do szybkiej (*celeriter*) reakcji. Nawiązali do tego Ojcowie soborowi na zakończenie drugiej sesji, podkreślając, że zgodnie z zaleceniem Piotra muszą dać jak najszybciej odpowiedź cesarzowi⁶⁹.

Podczas pierwszej sesji Drugiego Soboru Nicejskiego odczytano list od cesarzy (Konstantyna i Irena) do uczestników soboru⁷⁰. Imperatorzy deklarowali w nim, że podejmują starania o przywrócenie jedności i zgody w Cesarstwie Rzymskim, pragnąc porządku i jedności między Kościołami i kapłanami. Jako pierwszy cel soboru wskazali na przywrócenie pokoju w Kościele, a jako drugi – autentyczne poszukiwanie prawdy. W tym kontekście pojawiają się wezwania skierowane do uczestników soborowych obrad, aby na wzór Piotra, który uderzył w serwilistyczną głupotę

znaczny, ponieważ zawiera biernik (ἀναγκασθέντας) wskazujący, że chodzi o niezmuszanie ludzi, o tyle kanon Drugiego Soboru Nicejskiego zawiera przysłówkę (ἀναγκαστῶς), który zachowuje pewną niejednoznaczność. Może bowiem chodzić o to, aby nie być zmuszonym do stania się pasterzem w Kościele.

⁶⁷ Por. CUCT, s. 54.

⁶⁸ Por. CUCSIH, s. 14.

⁶⁹ Por. CUCSIH, s. 31. Por. także CUCSIH, s. 88 (odwołanie do 1P 3,15 w liście Cyryla do mnichów).

⁷⁰ Por. CUNS, s. 42-48.

(ἀνδραποδώδῃ ἀπόνειαν πατάξας) i mieczem odciął organ żydowskiego słuchu (τὸ τῆς Ἰουδαϊκῆς ἀκροάσεως αἰσθητήριον τῇ μαχαίρᾳ)⁷¹, również oni gorliwie usuwali wszelkie nowinkarstwo. Zdecydowane działanie Piotra, który stanął w Ogrojcu w obronie Jezusa i odciął ucho jednemu ze sług arcykapłanów (Mt 26,51), zostało przez cesarzy wskazane jako model działania na rzecz obrony Kościoła przed herezjami. Dlatego imperatorzy nie wahali się wezwać uczestników soboru do bycia gorliwymi obrońcami wiary (ὑπέρμαχοι)⁷².

List Konstantyna i Ireny nie rozwija szerzej tej kwestii. W kolejnych apelach zachęcają oni do podniesienia siekiery Ducha Świętego, aby każde drzewo, które wydaje owoc sporu, waśni i nowinkarstwa, zostało przemienione słowami pouczenia Ojców soborowych albo wyrwane karami kanonicznymi i wrzucone w ogień piekielny⁷³.

Podsumowując, imperatorzy wskazali Ojcom soborowym na Piotra jako wzór reagowania na niebezpieczeństwa grożące nie tylko Kościołowi, ale i Cesarstwu Rzymskiemu. Jego zachowanie ma stanowić inspirację dla działań nie tyle pojedynczych osób, co wszystkich przywódców Kościoła razem. Piotr jawi się w tym kontekście jako wzór postępowania dla całej wspólnoty Kościoła.

Analogiczna idea pojawia się także w aktach Czwartego Soboru Konstantynopolitańskiego. Tym razem to nie cesarz, lecz Ignacy, patriarcha Konstantynopola, wskazuje na papieża jako naśladowcę Piotra Apostoła. Jak ów pozbawił życia Ananiasza (Dz 5,1-5), tak papież, reagując na zło dziejące się w Kościele, pozbawił życia drugiego Ananiasza, a mianowicie Focjusza. Uczynił to mieczem swoich potężnych słów (*novum Ananiam sententia potentium verborum tuorum occidisti*)⁷⁴. Patriarcha Ignacy podziwia również zdecydowane działanie Piotra względem Symona Maga (Dz 8,18-24). Chwali papieża, że analogicznie jak przywódca Apostołów, także on anatema skazał na śmierć Focjusza, pozbawiając go życia duchowego (*privatione spiritalis vitae*)⁷⁵.

Wstęp do akt określa papieża Mikołaja mianem drugiego Eliasza ze względu na jego gorliwość (1Krn 19,9-10)⁷⁶, a ostateczny dokument

⁷¹ Por. CUNS, s. 48.

⁷² Por. CUNS, s. 48.

⁷³ Por. Mt 3,10.

⁷⁴ Por. GSAUCS, s. 91. Ten motyw kilkakrotnie pojawia się w aktach. Por. GSAUCS, s. 33, 236, 344.

⁷⁵ Por. GSAUCS, s. 91.

⁷⁶ Por. GSAUCS, s. 32.

soborowy porównuje papieża do Pinchasa, który zabił Izraelitę cudzołożącego z Madianitką (Lb 25,6-8)⁷⁷. Również papież mieczem prawdy pozbawił życia Focjusza. Oba te porównania pojawiają się w kontekście Piotra, który pozbawił życia Ananiasza.

Z akt ostatnich dwóch soborów pierwszego tysiąclecia Piotr Apostoł wyłania się jako wzór reagowania na zło. Tak jak kiedyś przywódca Apostołów zdecydowanie występował przeciwko Judaszowi, Ananiaszowi czy Szymonowi Magowi – czy to sięgając po miecz, czy też słowem – tak zarówno papież, jak i cały Kościół powinni bez zbędnej zwłoki walczyć z zagrażającymi Kościołowi i cesarstwu niebezpieczeństwami.

5. Podsumowanie

We wstępie do artykułu postawiliśmy pytanie: jaką rolę w debatach soborowych odgrywa autorytet św. Piotra? Przeprowadzone analizy pozwalają sformułować następujące wnioski. (1) Piotr Apostoł wielokrotnie pojawia się w aktach soborów pierwszego tysiąclecia. Są przywoływane zarówno perykopy biblijne, których był bohaterem, jego wystąpienia zawarte na kartach *Dziejów Apostolskich*, jak i listy jego autorstwa. Nie ma soboru, na którym by nie wspomniano o Piotrze, traktując go jako autorytet.

(2) Akta soborowe przywołują nie tylko teksty, w których Piotr słyszał z ust Chrystusa pochwały i zapowiedzi jego roli w budowaniu Kościoła, ale także te, w których chwycił za miecz albo wypierał się znajomości Pana. Co ciekawe, wszystkie te fragmenty są interpretowane w kluczu pozytywnym. Stają się wzorem reagowania na zło i radzenia sobie z niegodziwymi przysięgami. Nie znajdziemy w aktach soborowych tekstów, które by deprecjonowały postać Piotra. Wyjątkiem może być tekst przypisywany Teodorowi z Mopsuestii, w którym wymowa wyznania Piotra spod Cezarei Filipowej zostaje osłabiona przez porównanie go do słów Natanaela i Marty. Jest to jednak fragment nieuznawany za ortodoksyjny. Piotr jawi się więc jako wzór Apostoła, co wydaje się zrozumiałe szczególnie tam, gdzie chodziło o władzę papieską.

(3) Wydaje się, że autorytet Piotra Apostoła jest wykorzystywany w aktach soborowych instrumentalnie. Cesarze odwołują się do nie-

⁷⁷ Por. GSAUCS, s. 344.

go, aby zachęcić do walki z herezją i do troski o jedność Cesarstwa Rzymskiego. Papieże powołują się na Piotra po to, aby podkreślać swój wyjątkowy autorytet doktrynalny, a czasem i jurysdykcyjny. Inni uczestnicy debat powołują się na epizody Piotrowe w celu ukazania go jako autorytetu moralnego. Można odnieść wrażenie, że najpierw pojawia się w umysłach mówiących pożądane rozwiązanie powstałego problemu, a dopiero później następuje poszukiwanie konkretnej sceny z życia Piotra, która miałaby uzasadnić i uwiarygodnić wypracowaną propozycję.

(4) Z poprzednim wnioskiem łączy się uwaga o charakterze metodologicznym, dotycząca samego sposobu odwoływania się do perykop biblijnych. W przywoływanych tekstach nowotestamentalnych brakuje pogłębionej egzegezy, pytania o konteksty czy uwarunkowania lingwistyczne lub aspekty porównawcze. Brana jest pod uwagę przede wszystkim warstwa narracyjna, i to w interpretacji pasującej do stawianego zagadnienia. Biblia nie jest więc duszą teologii, materiałem do badań i analiz, ale rezerwuarem historii i cytatów.

Bibliography

Sources

- Concilium Universale Constantinopolitanum sub Iustiniano habitum*, t. 1, ed. J. Straub, Concilii Actiones 8, Appendices Graecae – Indices, Berolini 1971.
- Concilium Universale Constantinopolitanum Tertium*, t. 1-2, ed. R. Riedinger, Berlin 1990-1992.
- Concilium Universale Chalcedonense*, ed. E. Schwarz, ACO II, Berlin – Leipzig 1933-1937.
- Concilium Universale Ephesenum*, ed. E. Schwarz (grecka kolekcja: ACO I, 1.1-7, Berlin 1927-1929; łacińska kolekcja: ACO I, 2-5, Berlin 1922-1927).
- Concilium Universale Nicaenum Secundum*, ed. E. Lamberz, t. 1-3, Berlin – Boston 2008-2016.
- Gesta sanctae ac universalis octavae synodi quae Constantinopoli congregata est Anastasio bibliothecario interprete*, ed. C. Leonardi – A. Placanica, Florence 2012.

Documents of the Magisterium Ecclesiae

Jan Paweł II, *Encyklika „Ut unum sint”*. O działalności ekumenicznej, Wrocław 2017.

Kongregacja Nauki Wiary, *Prymat następcy Piotra w tajemnicy Kościoła*, w: *W trosce o pełnię wiary. Dokumenty Kongregacji Nauki Wiary 1995-2000*, red. J. Królikowski – Z. Zimowski, Tarnów 2002, s. 57-65.

Franciszek, *Adhortacja Apostolska „Evangelii Gaudium”*, Częstochowa 2014.

Studies

Buckley M.J., *Papal primacy and the episcopate: towards a relations understanding*, New York 1998.

Cholewa M., *Problematyka dziecka w aktach soborów pierwszego tysiąclecia*, Kraków 2023.

Church Unity and the Papal Office. An Ecumenical Dialogue on John Paul II's Encyclical „Ut Unum Sint”, red. C.E. Braaten – R.W. Jenson, Grand Rapids – Cambridge 2001.

Clément O., *Rzym inaczej. Prawosławny wobec papiestwa*, tł. M. Żurowska, Warszawa 1999.

DeVile A.A.J., *Orthodoxy and the Roman Papacy. „Ut Unum Sint” and the Prospects of East-West Unity*, Notre Dame 2011.

Gilski M. – Migdał M., *Problematyka złego ducha w debatach Soboru Nicejskiego II*, „Bielsko-Żywieckie Studia Teologiczne” 17 (2016) s. 111-118.

Graumann T., *The Acts of the Early Church Councils. Production and Character*, Oxford 2021.

Gwynn D.M., *The Council of Chalcedon and the Definition of Christian Tradition*, w: *Chalcedon in Context. Church Councils 400-700*, ed. R. Price – M. Whitby, Liverpool 2011, s. 7-26.

Henn W., *The honor of my brothers: a short history of the relation between the Pope and the bishops*, New York 2000.

How Can the Petrine Ministry Be a Service to the Unity of the Universal Church?, red. J.F. Puglisi, Grand Rapids – Cambridge 2010.

Louth A., *Why did the Syrians reject the Council of Chalcedon*, w: *Chalcedon in Context. Church Councils 400-700*, ed. R. Price – M. Whitby, Liverpool 2011, s. 107-117.

Pottmeyer H.J., *Die Rolle des Papsttums im Dritten Jahrtausend*, Freiburg im Breisgau 1999.

Pottmeyer H.J., *Towards a Papacy in Communion. Perspectives from Vatican Councils I & II*, New York 1998.

Price R., *The Council of Chalcedon (451): A Narrative*, w: *Chalcedon in Context. Church Councils 400-700*, ed. R. Price – M. Whitby, Liverpool 2011, s. 70-91.

Price R., *Truth, Omission, and Fiction in the Acts of Chalcedon*, w: *Chalcedon in Context. Church Councils 400-700*, ed. R. Price – M. Whitby, Liverpool 2011, s. 92-106.

Price R.M., *Presidency and Procedure at the Early Ecumenical Councils*, „Annuaire historique des conciles” 41 (2009) s. 241-274.

Quinn J.R., *The Reform of the Papacy. The Costly Call to Christian Unity*, New York 1999.

Roueché Ch., *Acclamations at the Council of Chalcedon*, w: *Chalcedon in Context. Church Councils 400-700*, ed. R. Price – M. Whitby, Liverpool 2011, s. 169-177.

The Exercise of the Primacy. Continuing the Dialogue, ed. P. Zagano – T.W. Tilley, New York 1998.

Whitby M., *An Unholy Crew? Bishops Behaving Badly at Church Councils, Chalcedon in Context. Church Councils 400-700*, ed. R. Price – M. Whitby, Liverpool 2011, s. 178-196.